

Tóth Imre

ipari vezető (Eger, 1936. július 3.)

Falusi környezetből származom, mezőgazdaságban dolgozó szülők gyermekeként születtem.

Szakmámat és hivatásomat tekintve műszaki-közgazdász-menedzser érdeklődésű és tevékenységű vagyok.

Mindkét tényező kitörölhetetlen nyomot hagyott bennem és meghatározta további életutamat.

Nem szeretném eltúlozni, de az elmúlóban lévő hetven év valószínűleg az emberiség történelmének legváltozatosabb időszaka történelmi, társadalmi, gazdasági, műszaki-technikai téren egyaránt.

Személyemben ezt úgy csapódott le, hogy gyermekként elindulván a földes, nádtetős, pet-

róleumlámpás falusi környezetből, megélhettem a hatalmas tudományos-technikai fejlődést, az elektronikus úrkorszak megszületését.

Az én életemben ezt a nagy fejlődési ívet úgy tudnám jellemezni, hogy gyermekkoromban még petróleumlámpánál olvastam el a falusi könyvtár néhány száz kötetét, ma viszont egy átlagos lakásban, így nálam is, jó néhány programozható elektronikus készülék található.

Alig voltam kilencéves, amikor önállóan utaztam hatvan kilométert. Abban az időben a fő közlekedési eszköz a lovas szekér, később a kerékpár volt.

Életpályám jóvoltából később közel hatvan országban jártam. Ma is lelkesít ifjúságom tudás iránti hatalmas vágya, a kitörés, a felemelkedés motivációi.

Az ember életének több fontos szakasza van, és azokra emlékszik vissza szívesen, amelyekben vagy sok volt az élmény, élete új ismeretekkel bővült, vagy néha sikerei is voltak. Hajlamos elfelejteni a kudarccokat, átlépni a nehezebb időszakokat.

Helyszűkében három szakaszt emelek ki.

Az életre való felkészülés legfontosabb fázisát az iskolai tanulmányok képezik. Ebből a korszakból maradandó élmény, amikor 1948-ban Debrecenben a Piarista Gimnáziumban – falusi gyerekként – tehetségkutató versenyen vehettem részt nagy izgalommal, ahol sikerült jól szerepelni. Elkerültem Téglásra a Tavassy Lajos Népi Kollégiumba. A NÉKOSZ kiemelkedő intézménye volt a falusi tehetségek felemelkedésének.

Emlékezetes, amikor később beiratkozhattam a debreceni Felsőfokú Gépipari Technikumba.

A szakmailag magas színvonalú intézmény tanított meg a magyar műszaki kultúra megbecsülésére. Mai szemmel nézve is kiváló tanári-oktató garnitúrával rendelkezett. Az ilyen típusú szakiskola mintha manapság hiánycikk lenne.

Nagy Imre miniszterelnöksége idején kerültem Moszkvába műszaki egyetemre, ami jelentős tapasztalatokkal gazdagított. Az egyetem fontos nemzetközi kitekintésre adott lehetőséget, hiszen több mint 15 ország diákjaival tanulhattam együtt.

Aktív tevékenységemből közel harminc év az építéshez, fejlesztéshez kapcsolódik, annak minden szépségével és nehézségével együtt. Előbb az Építésügyi és Városfejlesztési Minisztériumban, később egy nagy országos építés-szerelési vállalatnál voltam vezérigazgató. A privatizációt követően is dolgoztam hasonló profilú vállalkozásoknál. Ezen időszak alatt sikereknek és kudarcoknak egyaránt részese voltam. Ez életem legkeményebb időszaka volt.

Számos nagy országos program kidolgozásában és végrehajtásában vettem részt. Ilyenek például a házigyári lakásépítési program, a könnyűszerkezetes építési mód meghonosítása, az építőanyag-ipar fejlesztése. Ezek közül néhányat utólag lehet bírálni, például a paneles lakásépítés túlhajtását, de nélküle nem lehetett volna másfél millió honfitársunkat viszonylag korszerű lakáskörülményekhez juttatni.

Jó érzés tölt el, amikor Budapesten és az országban járva találkozom olyan épületekkel és létesítményekkel, amelyeken dolgoztunk. Néhányat említenék is: Hilton, Intercontinental, Meridien szállodák, a budapesti metró 2-es és 3-as vonala, az Operaház felújítása, Paksi Atomerőmű, vagy éppen az újabbak között a Váci úti irodaházak, rendőrségi központ, bevásárlóközpontok, középületek stb.

Számos külföldi országban folytattunk építés-szerelési tevékenységet, így például a volt Szovjetunió területén, Németországban, Franciaországban, a környező országokban, Algírban, Líbiában, Kuvaitban, Szíriában, Irakban, Kubában stb.

Építőiparosként mindig is foglalkoztatott a főváros fejlesztése, a benne való aktív részvétel. Izgatott, hogyan lehetne a fővárosi vállalkozói közösség véleményét, érdekeit úgy képviselni, hogy ez a főváros modernizációját mozdítsa elő. Kerestem ennek szervezeti lehetőségeit.

A nyolcvanas évek elején kapcsolódtam az akkori, elsősorban nagyvállalatokat tömörítő Magyar Gazdasági Kamarához, amelynek elnökségében tevékenykedtem.

Látható volt, hogy a vállalatok érdekei egyre sürgetőbben igénylik a Gazdasági Kamara reformját, ezért kezdeményeztük 1985-ben a Magyar Gazdasági Kamara Budapest-Pest megyei bizottságának megalapítását. Ez már a regionalizmus felé vezető fontos lépés volt.

Innen már egyenes út vezetett a nagy hagyományú és történelmi múltú Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara újraalapításához 1990. június 10-én. Az 1994-es kamarai törvény teljes körű rehabilitációt nyújtott az ország egyik legrégebbi köztisztületének. Ma már meg merem állapítani, hogy ez az időszak volt életem legsikeresebb periódusa. A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamarának 1990–97 között elnöke, később tiszteletbeli elnöke lettem.

A kamara és én is sokat dolgozunk azon, hogy a főváros új fejlődési pályára állhasson, ami talán életem utolsó hatalmas kihívása.

Végül beszélnem kellene arról a régi igazságról, hogy a kiegyensúlyozott családi élet a sikerek legfontosabb forrása, a kudarcok elviselésének megkönnyítője. Nekem az élettől ez megadatott. Feleséggel 48 éve élünk együtt, két lányom és három unokám van.

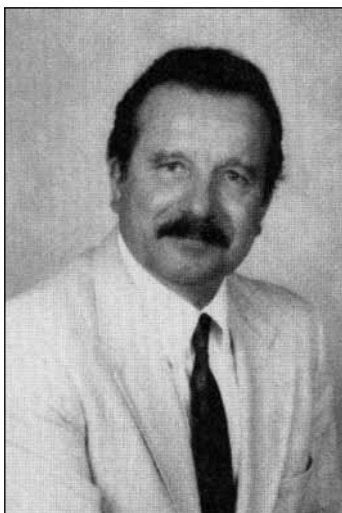
Várdy Béla

történész (Bercel, 1936. július 3.)

Várdy Béla professzor (angolul: Prof. Dr. Steven Béla Várdy) kisgyermekként, a második világháború utolsó hónapjaiban szülei társaságában hagyta el Magyarországot. Többévi németországi tartózkodás után az 1950-es évek elején az Amerikai Egyesült Államokba vándorolt ki. Egyetemi tanulmányait Clevelandben (Western Reserve University és John Carroll University), Bloomingtonban (Indiana University), valamint Bécsben (Universität Wien) végezte. Bloomingtonban egyetemi asszisztensként is működött.

1964-től a Pennsylvania állambeli Pittsburghben működik a német alapítású katolikus Duquesne Universityn, ahol ma megkülönböztetett egyetemi tanár (Distinguished Professor) és az egyetem Történeti Intézetének (History Forum) igazgatója. 1978-tól szintén előad a helyi állami egyetemen, a University of Pittsburghön, ahol a kelet-közép-európai történelem tanára.

Az 1970-es és 1980-as évek folyamán több amerikai és európai egyetemnek és tudományos intézetnek volt vendégkutatója, amelynek keretében két akadémiai évet töltött Magyarországon is, a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetében, illetve az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. 1990-ben az S. S. Universe nevű egyetemi hajón volt vendégtanár, amellyel körülhajózta a

világot, érintve Északnyugat-Kanadát, Kelet- és Délkelet-Ázsiát, Afrikát, valamint Dél-Amerikát. 2001-ben pedig Olaszországban tanított az egyeteme római campusán.

Az elmúlt négy évtized folyamán Várdy Béla professzor előadásait sok ezer amerikai diák hallgatta végig, sokuk különben sohasem hallott volna semmit sem Magyarországról, sem pedig Közép- és Kelet-

Európáról. Várdy Béla több európai országban végzett tudományos kutatásokat, és mintegy nyolcvan nemzeti és nemzetközi konferencián adott elő kutatási témáiból. Számos észak-amerikai, európai, és közép-keleti egyetemen tartott nyilvános előadást.

Több amerikai, magyar és nemzetközi tudományos társaság tagja vagy vezetőségi tagja (Amerikai Történelmi Társulat, Amerikai Szlavisztikai Társaság, Nemzetközi PEN Klub amerikai részlege, Magyar Történészek Világszövetsége, Nemzetközi Délkelet-Európai Társulat, Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság). Egyik alapítója és többszörös elnöke az Amerikai Magyar Történelmi Társulatnak (American Association for the Study of Hungarian History). Feleségével együtt ugyancsak alapítója és vezetője a Nyugat-Pennsylvaniai Magyar Kulturális Társaságnak (Hungarian Cultural Society of Western Pennsylvania), melynek keretében az elmúlt három évtized folyamán a magyar szellemi emberek tucatjait hív-

ta meg és szerepeltette Pittsburghben – nemcsak a mai Magyarországról, de a történelmi Magyarország egyéb területeiről is, valamint Nyugat-Európából és Észak-Amerikából.

Az elmúlt harminc év alatt másfél tucat kötetet és közel hatszáz tanulmányt, cikket, esszét és recenzióit publikált a magyarságtudomány és a kelet-közép-európai tudományok tárgyköréből. Tanulmányai és cikkei jeles amerikai és európai gyűjteményes kötetekben, kézikönyvekben, folyóiratokban és hetilapokban jelentek meg. Munkatársa volt nem egy lexikonnak (Encyclopedia Americana, Academic American Encyclopedia, McGraw Hill Encyclopedia of World Biography, The World Book Encyclopedia, The Grolier International Encyclopedia, Gale Encyclopedia of Multicultural America, Encyclopedia of Modern Eastern Europe, New York State Encyclopedia, Encyclopedia of the American Plains, Encyclopedia of European Social History, Encyclopedia of Christian Politics, Encyclopaedia Britannica).

Főbb műveit a magyar történetírás története, a tizenkilencedik századi magyar művelődés története, az amerikai magyarság története, valamint a magyar középkor egyes fejezetei tárgyköréből írta és szerkesztette. Tudományos munkásságának elismerésül 1985-ben elnyerte a Duquesne University Tudományos Nagydíját, 1992-ben a magyarországi Berzsenyi-díjat, 1997-ben a clevelandi Árpád Akadémia aranyérmét, 2001-ben pedig a Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztjét. Tudományos munkái gyűjteményéből a Duquesne Egyetem egy éven át tartó kiállítást rendezett az egyetem aulájában. Várdy Béla meghívott tagja a clevelandi Árpád Akadémiának (1974), és nemzetközi P. E. N. amerikai tagozatának (1985), a Ma-

gyar Írószövetségnek (1997) és a Magyar Tudományos Akadémia köztestületének (2004). 1998-ban megkapta a Duquesne University „Distinguished Professor” címét, 2000-ben pedig volt diákjai és kollégái egy tiszteletére szerkesztett emlékkönyvvel (Festschriftel) lepték meg.

Várdy Béla már tudományos pályája kezdetén elhatározta, hogy életét a magyarságtudomány népszerűsítésére és terjesztésére szenteli a legelterjedtebb világnyelven. Éppen ezért – két újabb könyve kivételével – eddig megjelent munkáit mind angol nyelven írta, legtöbbjük megtalálható Észak-Amerika, Nyugat-Európa, valamint Magyarország legtöbb tudományos könyvtárában. Magyar nyelvű kötetei közt a *Magyarok az Újvilágban* című, 840 oldalas munka (2000) az amerikai magyar múlt eddig legterjedelmesebb összefoglalása. Ide tartozik még a 370 oldalas *Újvilági küzdelmek: az amerikai magyarság élete és az óhaza* című, 2005-ben megjelent tanulmánykötete

Várdy Béla felesége, prof. Dr. Várdy Huszár Ágnes jeles irodalomtörténész és regényíró, több munkáját, így a fent jelzett tanulmánykötetet is vele közösen írta. Idősebbik fia, Attila a Stanford és Harvard egyetemen végzett közgazdász és jogász. Második fia, a Cornell Egyetemet végzett Zoltán jelenleg a budapesti TV-2 gazdasági igazgatója. Leánya, Laura a pittsburghi Duquesne Egyetem hallgatója, 2006-ban szerzi meg a magiszteri fokozatot. Igen büszke bátyjaira, és azok nyomdokaikba szeretne lépni.

A szerző angol nyelvű írásaiban csak Steven Béla Várdy név alatt ír és publikál.

Bartis Ferenc

költő, író, újságíró (Szárhegy, Románia, 1936. július 4.)

Életvallomásra invitáló kedves szerkesztő barátaim, akiket nemcsak szeretek, de mélyen becsülök is, föltételezték rólam, hogy megérem a hetvenet... Isten, a jelek szerint, meghallgatta próféciajukat! Én rögvest, még a nyáron papírt fűztem az Erikámba, s úgy elkezdtem supákolni, hogy még lent a járdán is lehetett hallani. Megírtam a kért önvallomásfélét, s a legeslegszebb

fényképemet mellékeltem, amely annyira gyönyörű volt, hogy már-már nem is hasonlított rám... Azóta jócskán belegabalyodtam az időbe s az idő is belém, s fölhív Szondi Gyurka, hogy várják az írásomat... Karádi Katalin visszhangzik félsüket fülembé, hogy „Muszka földön lassan jár a posta...” Utánozhatatlan csodahangján most úgy dudolhatná nekem, hogy: magyar földön (Bartis esetében) alig jár a posta.

Milyen lehetett eddigi életem mennybéli pokla, ha még ez az önvallomás is így kezdődik? Azért lenne *Önmegvilágítás* írásom címe, hogy az olvasó, a betűk mögé merészkedő kutató jobban, világosabban, tisztábban láthasson engem, mint én önmagamat rozsdásodó borotválkozótükrömben vagy éppen a szeretet-szerelem, gyanakvás, gyűlölet szemében is... Ma már (remélem, túl vagyok mindenféle vallatáson) nincsenek titkaim... Tudtommal életemben soha szándékosan senkinek rosszat nem tettem, kivéve, hogy Istent megelőzve, megbocsátottam néhány besúgómnak, vallatómnak, „bírámnak”... Úgy mesélték volt, hogy csillaghulláskor születtem, július 4-én. Jóval idő előtt és túlságosan súlyosan. Visszatérve a 4-esre! Érdekes: ötször tartóztattak le, és mindig október 4-én szabadultam ki a börtönökből... Gyermekkoromban soha semmilyen védőoltást nem kaptam, és kivéve a vallatásaim következményeit (19 csonttörés, jobb fülembre örök süketség stb.), soha semmilyen betegség nem tepert le... Imádtam Édesanyámat és Édesapámat, akiknek soha vissza sem feleseltem, nemhogy megbántottam volna őket. Szüleimnek immár szürkülő halántékú férfiúként is kezet csókoltam – bárki előtt. Mind a Bartisok, mind Édesanyám részéről a Kardák történelmi családoknak számítottak „valamikor”. Érthető, ha áldott szüleim történelmi nemzeti öntudattal ruháztak föl. Méltóságunkat megőriztük mindig, még akkor is, amikor a román diktatúrák mindenünkből kisémmiztek... De napszámosként sem voltam szolga, és parancsra soha nem cselekedtem. Így érthető, ha több helységben kellett nyűnöm az ártatlan iskola-, egyetempadokat egy-egy számomra teljesen fölösleges, de a mindenkori társadalomtól megkövetelt papírért: Szárhegy, Gyergyószentmiklós, Bukarest, Kolozsvár, Marosvásárhely, s közben néhány magas eszmeiségű cella, hol a föld alatt, hol a föld fölött... Mivel nem volt ágy, piccs, üveg az ablakon, se papír, se ceruza, óhatatlanul gondolkodnom kellett,

hogy ne kezdjek hasonlítani az őrült világra. Így gondoltam ki az ÖSSZMAGYAR ESZMÉT... Hajdani cellatársaim segédletével. Megalakult az Összmagyar Testület, amely kiszabadulásunk után illegálisan, később Hídverők elnevezés alatt már fesztelenebbül, betiltásunk után pedig Erdélyi Népi Demokratikus Ellenállási Mozgalomként próbálta térdre kényszeríteni a hóhérokat... Végül Budapestre kényszerültem fiammal együtt, miután elveszítettem feleségemet, édesanyámat, és megvonták az állampolgárságomat is... De egy önmegvilágításban nem a pokol-mérföldkövek felsorolása a fontos, hanem a fény elnyelése és a fény visszaverődése. Mindkét esetben másoknak tartozom hálával: holtaknak, élőknek, jövődöbéli halottaknak egyaránt. Fáj, hogy fölismertem korunk szörnyű cirkuszát: ma az emberiség rabszolgatartókra, rabszolga-kereskedőkre és rabszolgákra tagolódik... Mi, székelyek nem ismertük a rabszolgaságot, a jobbágságot, a zsellérséget, a légerekben és a börtönökben is szabadoknak éreztük-tudtuk magunkat, egyébként belepusztultunk volna áldásos történelmünkbe. A börtönben a szabadságra gondoltunk, hogy túlélhessük a rabságot; ma a jövőre gondolunk, hogy túlélhessük ezt az embertelen világ-cirkuszt... És túl is éljük. E fájdalmasan sajtó reményemet próbáltam „meghirdetni” mintegy negyven könyvemben s a többi türelmetlenül, de szívósan várakozó könyvkéziratban is, s remélem, nem hiába. Hej, hány anti-Nobel-díjas remekművet írhattam volna a tíz börtönév alatt! De a meg nem írt művek helyett sikerült fölmutatnom és fölmutatnom az *életes lét* értelmét: a mindenséget a szeretet és a szerelem tartja össze, s érthető, hiszen a legapróbb részecske szerkezete is azonos a világegyetem szerkezetével, azonos erő működteti a mindenséget, s aki ezt próbálja megmásítani, hamisítani – vétkezik. Így vagyok a nemzetemmel is. Tizenharmadik éves koromban, amikor először tartóztattak le, megesküdtem, hogy utolsó leheletemig s írásaimban még halálom után is a szegényekért, a megalázottakért, a rabságba kényszerítettekért, a kitaszítottakért, a jogfosztottakért, a hontalanokért, a hazátlanokért fogok küzdeni. Természetes, hogy a magyarságom azonos a saját életemmel. S ellenzek minden olyan megnyilvánulást, ami a szeretet, a szerelem, a barátság ellen irányul és a magyarság megosztásán mesterkedik. Számomra történelmi magyarságtudatom hit, vallás, amit örökkön gyakorolok. Erre kötelez a hetykén kimondható hetvenévnnyi élet-csoda, amiből, ha kivonom a börtönökben, iskolákban és szerelemmentesen elszenvedett esztendőket, akkor bizony csak tapasztalt, javakorabeli férfiú vagyok – egyidős a magyarsággal... Nem ismerem és nem is akarom megismerni a gyűlölet semmilyen fajtáját. Ha elfogadtok, szeressetek bátran ebben a furcsa önmegvilágításban, hogy immár Európa-tulajdonosként ne legyek hontalan s hazátlan... S méltósággal szerethesselek, kivétel nélkül (!), mindnyájukat, Emberek.

Tóth-Máthé Miklós

író, színművész (Tiszalúc, 1936. július 7.)

Előbb akartam író lenni, mint színész, aztán mégis előbb lettem színész, mint író. A kezdő mondatomban rejelő igazságra bárki rájöhet, aki elolvassa a *Pecúrok* című regényemet, melynek Tattár Marci nevű főhőse, ahelyett hogy tanulna, „írói” babérokra vágyik. Igaz, éppen csak betöltötte a tizedik életévét, de ennek ellenére már két-három „füzetes regény” alkotója, melyek kézzől kézre járnak osztálytársai körében. Sikeresen induló írói pálya ez kétségtelen, és akár folytatódhatott volna így is, ha annak a Tattár Marcinak – ki, mi tagadás, én voltam, hiszen a *Pecúrok* „kulcsregény” – néhány esztendő múltán nem kell gimnáziumot váltania. Sárospatakról (a regényben: Óvárálja) átvitt apám a debreceni Református Kollégium gimnáziumába azzal a szándékkal, hogy ott talán jobb tanuló válik majd belőlem.

Bizony ez átgondolatlan döntése volt, mert figyelmen kívül hagyta, hogy Patakkal ellentétben Debrecenben már színház is van, méghozzá nem is akármilyen. Akkoriban ugyanis remek társulat működött ott Téri Árpád színiigazgató vezetésével, repertoárján a tragédiáktól kezdve az operettig vagy éppen a bohózatig minden megtaláltatott, és ez a sokszínűség nyilvánvalóan jobban érdekelt engem a gimnáziumi tantárgyaknál, de még az általam írt „füzetes regényeknél” is. Legszívesebben a színházban „laktam” volna, de mivel erre nem volt lehetőség, így beértem a diákberlettel vagy a legolcsóbb helyvel a „kakasülön” is, ha újra megakartam nézni valamelyik kedvemre való előadást. A *Luxemburg gróffja* című operettet legalább négyszer tekintettem meg, és mindannyiszor elbódított a függöny felhúzását követően a nézőtérré kiterjengő különös „színházillat”, melynek összetevőit – masztix, por, izzadságszag és ki tudja, még mi – nehéz lenne kielemezni, de én mindenesetre boldogan szippantottam be. Ezzel együtt magát a színházat is „beszippantottam”, és valójában akkor és ott döntöttem el, hogy színész leszek. Ez azonban még néhány évig csak az elhatározás szintjén maradt, hiszen a Debrecenben elakadt tanulmányaimat – a második gimnáziumot kétszer jártam, akkor is sikertelenül – apám kívánságára folytatnom kellett Miskolcon, pontosabban Diósgyőrben, a Kilián György Gimnázium dolgozói tagozatán. Nappal figuráns voltam a Betonútépítő Vállalatnál, délután gimnazista, és közben tagja a miskolci Déryné Színház színjátszó stúdiójának. Egyébként ezt az időszakot megírtam a *Figuránsok* című regényemben, bővebb tájékozódás végett azt ajánlom elolvasásra. De hát akkoriban még hol volt ez a regény, csak én voltam, aki kerestem helyem az életben, és úgy gondoltam, ez a hely lehetne éppen egy segédszínészi állás a Déryné Színházban. „Fiam – mondta apám –, ha ezt megteszed, nem ismerlek többé. Elkallódnál, nem lenne belőled semmi.” „De hát sok színész kezdte így” – érveltem indulatosan. „Az ő dolguk – legyintett apám –, ha már mindenáron

komédiás akarsz lenni, nem ellenzem, de csak ha elvégzed a főiskolát. Ha diplomát szerzel.” Apám, aki református lelkész volt Tiszalúcon, a szülőfalumban, nyilván arra számított, hogy mint papgyereket úgysem vesznek fel a színművészetire, és akkor majd kénytelen leszek valami tisztességesebb foglalkozást választani. Minden bizonnyal neki lett volna igaza, ha közbe nem jön az ’56-os forradalom, mely azért, ha rövid időre is, de „belekuszált” az elvtársak ideológiai hozzáállásába, történetesen a továbbtanulás kérdésében is. Elég az hozzá, hogy 1957-ben felvettek a színművészeti főiskolára, és, mit ad Isten, rajtam kívül még egy görög katolikus papfiút is, Sztankay Pistát, akivel aztán már csak azért drukkoltunk, hogy ki ne rúgjanak minket a forradalmi „sokkot” mindinkább kiheverni igyekvő kádári rendszer hajnalán. Végül is sikerült megúsznunk a főiskolás éveket, ott azért már a tehetség is számított, és olyan tanárok álltak mellettünk, mint Pártos Géza, Básti Lajos, Sulyok Mária vagy éppen főigazgatóként az igaz emberségű, nagyszerű Oltó Magda. 1961-ben kaptam meg színészdiplomámat és adtam át apámnak, aki csak ennyit mondott: „Látod, fiam, tudsz te nekem örömet is szerezni, a többi most már rajtad múlik.”

Hiszen ha csak rajtam múlt volna... De fokozatosan rá kellett jöjjenek, hogy a színésznél kiszolgáltatottabb „pária” nincs a művészvilágban. Ez sajnos tény, de az is, hogy ez a negatív „lelki státus” nem egyezik egyéniséggel. Kisdíákként sem tudtam elviselni a kiszolgáltatottságot – a *Pecúrok* lényegében erről szól –, színészként pedig ezt „hivatalból” hosszú távon kellett volna tennem, közben ügyesen „adminisztrálni” magam a különböző szereposztóknál a tehetségemnek, habitusomnak megfelelő szerepekért. Hát ez nem ment, de mert a színpadot azért változatlanul szerettem, kilenc évig „hezitáltam” a végleges szakítás előtt. Közben megjártam Veszprém, Békéscsaba, Győr színházait, két pestiben is előfordultam, a Tháliában és a Vígszínházban, míg ez utóbbiban döntöttem el, hogy más hivatás után nézek. Ahol magam oszthatom magamnak a szerepeket, és ahol csak magamnak tartozom számadással a sikerért vagy a fiaskóért. És amit – ugye emlékeznek rá – elkezdtem már pataki kisdíákként is, nem kell hát mást tennem, mint évtizedek múltán azt folytatni. Hiszen, ha tudat alatt is – ma már nyugodtan elmondhatom –, az író mindig is ott volt bennem, arra várva, hogy egyszer előhívjam. Ez 1971-ben következett be, akkor jelent meg első novellám a Magyar Ifjúságban. Ennek most már harmincnégy éve, és hogy időközben milyen íróvá lettem, az ott van az eddig kiadott huszonnyolc könyvemben – történelmi, társadalmi regényeimben, elbeszéléseimben, satíráimban, humoreszkjeimben és bemutatott drámáimban. Egyikük – hadd emeljem ki ezt –, a *Tűz és kereszt* című, IV. (Kun) Lászlóról szóló drámám díjat nyert Nagyváradon, ott is mutatták be, majd elkészült televíziós változata, az MTV-ben volt látható. Könyveim és drámáim mellett – talán kései elégtételként színész önmagamnak – két CD-m is napvilágot látott. 1997-ben *Kín és dac* címmel Ady-műsoromat adtam ki, 2004-ben megjelent lemezemen pedig, melynek *Vitéz Mihály ébresztése* a címe, Csokonait szólaltatom meg. Ebből is látható, hogy bennem a színész – számos előadóestet is tartottam – és az író most már örökre elválaszthatatlan. Segítik egymást. Nem csupán akkor, ha drámát írok, de minden más művemben is, hiszen mindegyikben emberek a szereplőim, és az olvasóim számára azokat is élővé kell mozdítanom, csak ebben az esetben a lelkük színpadán. Íróként ennyi telik tőlem, emberként pe-

dig semmi, ha olyan valakit kéne élővé mozdítanom, aki a legtöbbet jelenti számomra. Mert minden írásom, könyvem, drámám nem egyéb, mint illúzió életem legnagyobb tragédiájához képest, amit az Isten írt meg a számomra, amikor két esztendeje elszólitotta a feleségemet, társamat, műzsámat, gyermekeim édesanyját. Minden művemben benne van, és ott kell hogy legyen ebben a vallomásban, mely sivár és befejezetlen lenne nélküle. Másfél esztendeje már, hogy róla, rólunk írom a könyvemet, az együtt töltött huszonhat esztendőről, ez ad most értelmet napjaimnak. Közben prózaversekben is szólok hozzá. Zárószóként álljon itt egyikük, az *Illúzió* című, mely, úgy gondolom, híven tükrözi íróságom lényegét, fájdalom szülte ars poeticámat:

*„Mi az a kis hírnév vagy mi,
amivel íróként elhencegphetek
és olykor magam is azt hiszem,
hogy különb vagyok a többieknél,
mert történeteket gondolok ki,
ha úgy tetszik embereket is teremtek,
akik a tollam nyomán életre kelnek,
amíg tart az elbeszélés, a regény
vagy a dráma... Ezáltal különböznék
bárkitől is? Akár csak egy mézszegetőtől
vagy egy birkapásztortól? De hát ez
nem egyéb, mint illúzió, amivel
önmagam áltatom az alkotó
pózában tetszelegve, mert ha igazán
teremtő lennék, hasonlatos az Istenhez,
téged keltenélek életre, Drágám,
és akkor valóban különböznék
mindenkitől...”*

Buczko Imre

közlekedésmérnök, festő, grafikus, művészeti író (Nyírlövő, 1936. július 9.)

Három emberről kell írnom, amikor számot adok eddigi életemről. Az egyik „én” a magyar polgári repülésben dolgozott mint mérnök; repülőtér-tervezői, majd-üzemeltetői területen, közel negyven éven át. 2000-ben szerelt le mint üzemeltető főmérnök. Műszaki és közéleti tevékenységéért számtalan kitüntetésben részesült, köztük van a Munka Ér-

demrend (1979), Budapestért jelvény (1986), Baross Gábor-díj (1994), Pro Urbe Pestszentlőrinc–Pestszentimre (1998). A másik „én” 1956 óta kiállító festő-grafikus. Két művészeti díj birtokosa (1987, 1999). Tagja a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének, a Magyar Vízfestők Társaságának, a Magyar Szépművész Társaságnak és az Új Gresham Körnek. A harmadik „én” művészek segítője, képzőművészeti galériák létrehozója és ezek között a Ferihegyi Galéria művészeti vezetője hat éven át. Az Airport Art létrehozója. A galéria hat év alatt jelentős részt mutatott be kortárs művészetünk legjavából: Gyémánt László nyitó kiállítása, Kondor-emlékkiállítás és az Elekfy-centenárium megrendezése jelzi a nívót. Szépen fogalmazta meg élete lényegét monográfiájában Losonci Miklós művészettörténész 1996-ban, *Buczko Imre hármass küldetése* címmel. E „három ember” élete Szabolcsból, egy kis faluból, Nyírlövőről indult...

Szüleim egyszerű, hat elemi végzett emberek voltak. A hat elemi nem

rajtuk múlt, mert anyám irodalmi vénájának még öregkorában is tanúja lehettem. Szépen énekelt. Apám tekintélyes ember, olvasott, bölcs és filozófus volt. Nemzeti történelmünkben mindent tudott. Az ország minden zugában személyes ismerősei voltak. A háború utáni zűrzavarban ezzel igen sok embernek tudott segíteni. Üzenete minden eset-

ben előnyére vált a hírvivőnek. Hogyan csinálta? Mái és immár örökre titok... Tanítóik próbálták rávenni nagyszüleimet a tanítatásukra. Apám családjában sok lány hozományára kellett a pénz. Anyám református vallása ellenére kiválóan felvételizett az apácáknál. Félárva volt, sok gyerek – nem jutott az „ellátmányi felzárkóztatásra”... 65 évesen még idézte a Toldit Arany János és Ilosvay-Selymes tolla szerint is...

Négy évvel idősebb nővérem (ny. szakpedagógus, író és költő, Buczko Margit) tanulóasztala és szorgalmas tanulása oda vezetett, hogy öt évesen újságot olvastam az öregeknek, iskola előtt írtam is, de főleg szívesen festetem elcsent gombfestékjeivel. Az első osztályt kitűnő eredménnyel végeztem. Háborús gyerek lévén nyáron orvosi felülvizsgálat döntött abban, alkalmasak vagyunk-e a következő osztályra? Kis természetű, vékony gyerek voltam. A járási tiszt főorvos ítélték: „Fejletlen, elsős marad.” Anyám kétségbeesetten kérte: „a gyerek kitűnő tanuló és már öté...” – nem folytathatta. A fő-

orvos úr közbevágott: „Parasztgyerek, nem baj, ha egy osztályt végez nyolc év alatt. Ha felnő, annyi esze legyen, hogy ha esik az eső, álljon az eresz alá!” Ez máig szállóige családukbán... Aztán persze megtudta, kinek vagyok a fia. Gyorsan küldött anyámért – de ő nem vitt vissza. Igaza volt.

Ötödikes koromban kérte tanítóm, fessek vízfestékekkel szemléltető természetrajzi képeket. Ezek évtizedekig lógtak a tanterem falán. Aztán egy-két tévészereplésem meg újságcikk – és a képek eltűntek, mint a kámfor... Honnan tudom? Látván az iskolák egyre nehezebb helyzetét, egyszer arra gondoltam: megvásárolom őket mint legelső komolyabb próbálkozásom dokumentumait, s majd elköltik a pénzt a gyerekekre. Aztán meg, mint már elismert festő, kíváncsi is voltam, milyen is az „akkori akvarellem”. (Egyik díjam éppen a Vízfestő Társaságtól van.)

1951, technikum Kisvárdán, járműgyártó szak. Olyan tanárokkal és felszereléssel, hogy kész szakemberek kerültek ki, akik mindenütt megállták a helyüket. Itt nemcsak szétszedni kellett a motort, hanem összeszerakni, beindítani és beszabályozni is. Ezután a Műszaki Egyetem hasonló szakán jóformán csak az integrálszámítás megtanulása maradt hátra. Jelen diplomáztam.

A technikumban a szabadkézi rajzot Németh Béla festőművész tanította. Csendéletszerűen megrajzolva a kitett kockát vagy horpadt szeneskanonát, foglalkozni kezdett velem, majd biztatott a képzőművészeti pályára. Valóban szerettem volna oda menni és Elekfy Jenőnél akvarellt tanulni. Apám azt tanácsolta: „Menj tovább a műszaki pályán. Mellette festhetsz, de legyen egy ellenpont az életedben. Bármelyiket csinálod majd és bármelyikben ér csalódás, legyen hova

menekülnöd. És ha tehetséges vagy mint festő, nem fogsz elkallódní.” Elfogadtam tanácsát és indokait, így lettem egyetemista. Itt rajztanárom Cseh István volt, a kiváló festőművész. Látva első skicceimet, meghívott szabadiskolájába. Velük állítottam ki első olajportrémat 1956 tavaszán.

Egyetem után egy rövid, de szép kitérőt követően kerültem a Malévhez tervezőnek és lettem hosszú időre a repülőtér „műszaki melléklete”. Csodálatos 38 év következett. A „nem sokadik” ember, akinek bemutatnak, azt mondja: „Elekfy Ákos vagyok.” Ő volt a Malév Dekor Stúdió vezetője. Mondom neki: „Csak nem Elekfy Jenő...” „Imruskám, ő az apám.” Így jutottam Elekfy műtermébe, lett a mesterem, halála után én lettem szellemi hagyatékának ápolója, centenáriumának rendezője, életmű-katalógusának társszerzője. Ha egy út neked ki van jelölve, ellenkező irányba indulva is oda jutsz...

A Malévnél 1966-ban lettem a repülőtér-fenntartási osztály vezetője. 1973. január 1.: a repülőtér önálló életet kezd; létrejött az LRI. A fenntartási főosztály vezetőjévé neveztek ki. 1976. március: a fiatalok rábeszélnek egy önálló festészeti-grafikai kiállítás megrendezésére. Híre úgy robbant, mint egy bomba... Nem tudom, hogyan, odajött Domonkos Imre és Koleszár György; festőművészek, a Fáklya Képzőművész Stúdió vezetői. Gyuri bácsi rekedt, mély hangját most is hallom: „Te, gyere a Fáklyába, jó, amit csinálsz!” Ezzel elkezdődött sodródásom a művészeti élet felé.

A kisvárdai technikum megalapozta azt a lehetőséget, hogy a BME-i szakismeretszerzés mellett képzőművészeti tanulmányokat folytathassak. A reptéri néhány évtizedes vezetői munkám során sikerült olyan szakembergárdát létrehoznom, hogy a nagy

fejlesztések időszakában már valóban csak a szellemi, koncepcionális irányítás volt a feladat, mert csapatom a szakmákban mindent tudott – és szerette a repülőteret. Így jutott energiám a művészeti ügyek vitelére, a lektorátusban a cég képviselőjére, esztétikai tanulmányokra, majd a Ferihegyi Galéria létrehozására és művészeti vezetésére. Aztán 2000-ben, immár 64 évesen, „elhagytam” nagy szerelmemet, a repülőteret, és tel-

jes mértékben a másik karjaiba omlottam... Várt a műterem. A kettő persze továbbra is együtt van lelkemben, erről vallanak: *Öreg sas, Reggeli fényben, Ferihegyi gyöngysorok, Hajnali leszállás, Téli fortissimo, Felhők, Kék bolygó* stb. Valamennyi egy nagy szerelemről vall!

Zsuzsanna

Gallov Rezső

edző, újságíró (Arad, Románia, 1936. július 13.)

Mélyről, mondhatni nulláról, sőt, ha nem lenne abszurd, legszívesebben azt mondanám, mínusból indultam. Kegyetlen korszakban, az '56-os forradalom előtti esztendőben érettségiztem a szegedi Radnóti Miklós Gimnáziumban, családi körülményeim és korán kialakult függetlenség iránti vágyam albérltetbe és igazán változatos munkahelyekre sodort, mert hiszen egyetemre – „egyéb” lévén – nem vettek fel. Kezdttem a MEZŐKER-nél kocsikísérőként, majd előléptem pincekövezőnek, folytattam kabinosként a városi gőzfürdőben, néhány hónap után váltottam, elmentem a kendergyárba áztató csillésnek, majd két kis pónival fuvarozásba csaptam. Megmaradt időm java részét rendszeresen az uszoda, pontosabban a vízilabdázás töltötte ki, akkori életem

talán egyetlen állandó eleme, szenvedélye.

Nálam sokkal ékeesebben tárja fel ennek a különleges sportnak az értékeit, rejtelmait hajdani sporttársam, később barátom és kedves író, maga is elsőrangú játékos, Karinthy Ferenc a *Ferencvárosi szív* című kötetében. Hetvenedik évemet taposván, visszatekintve életpályámra, summázatként azt mondhatom: alapvetően két tényező határozta meg sorsomat: a szerencse és a vízilabdázás.

Mindig és mindenestől a magyar vízilabdázás „termékének”, hálás igazhívójének vallottam magam. Tizenkét éves korom óta kötődöm így vagy úgy – játékos, játékvezető, edző, sportvezető, főiskolai tanár, sportvezető, újságíró – ehhez a színes, izgalmas világhoz. Különleges sportág. Megtanít oxigénhiánnyal küzdeni, testileg-lelkileg szívóssá edz. Meggyőz arról – amint azt a viszonylag szerény természetű, de játékosnak óriás tokiói olimpiai bajnok középcsatárunk,

annak idején klubtársam, Rusorán II Péter mondogatta –, hogy „a víz mindenkinek a nyakáig ér”. Azaz a nyers erő egymagában olykor még akár hátrány is lehet, ha az ellenfél leleményes, gyors és szemtelen. Ha netán zseni lennél, a vízilabdázás akkor is csapatmunkára ösztönöz. Mások tiszteletére, de önmagad becsülésére is nevel; bátor, a megpróbáltatásokat jól tűrő jellemet formál. Mondhatom, játékbeli mesterségem tárta ki az érvényesülés kapuit előttem, kerülhettem fel a fővárosba, végezhettem újságíró-akadémiát, majd Testnevelési Egyetemet, láthattam világot, tanulhattam meg nyelveket, indulhattam el és építhettem a karrieremet, mégpedig úgy és olyat, amilyent elképzeltem és akartam magamnak

A sport megtanított persze a szerencse mindenható szerepének tiszteletére is. Úgy tűnik, szerencsés csillagzat alatt születtem, bár hadd módosítsak nyomban, mert szívesebben használnám a csillagok helyett az olimpizmus egén fényeskedő színes karikákat. Igaz, álmaimban lettem csupán – nem is egyszer – olimpiai bajnok, a valóságban „csak” a válogatottságig jutottam el néhányszor. Ez azonban nem változtat azon, hogy az olimpiák gyermekének is valljam magam. A berlini játékok évében születtem 1936-ban, mint a kötetben szereplő társaim valamennyien... 1960-ban, Róma játékaik esztendejében jelent meg első írásom a Népsport hasábjain. Négy év múlva, Tokió idején lettem a lap munkatársa. München – 1972. A vízilabda-küldöttséget mint az úszószövetség főtitkára vezethettem. Az ezüstérmet kudarcnak éltük meg, ám Montrealban – négy év múltán – arannyal vigasztalódtunk. Akkor én ott már a kanadai sport fejlesztésén iparkodtam „vendégmunkásként”, a sportminisztérium technikai igazgatójaként, s egyszerre lehettem vendéglátó, rendező, továbbá természetesen a Népsport tudósítója is egyben... S most ugorjunk egy jókorát... Amerikai kalandozásaim után (1974-től '80-ig, majd 1985-től '90-ig) a rendszerváltás az Országos Testnevelési és Sporthivatal elnöki székébe helyezett államtitkárként, ahol hat és fél esztendőt töltöttem. Barcelonában 1992-ben már ismét kettős szerepet játszottam: olimpiai küldöttségünk egyik felelős vezetőjeként, de egyben újságíróként is tevékenykedtem, s a következő olimpián, 1996-ban Atlantában is hasonlóan. Sportvezetői pályám végére ezzel tettem pontot, olimpiával fejeztem be, vonultam nyugdíjba, de tulajdonképpen csak azért, hogy végre-valahára kizárólag és csakis az igaz szerelemnek, az újságírásnak élhessek. Bárhová vethetett a sors, megrögzött hűséggel kivétel nélkül mindig sportnapilapunkhoz tértem vissza, s bár Sydney évében – utoljára tudósítottam ötkarikás játékokról onnan – a szerkesztőségben is nyugállományba vonultam. Ez azonban csupán formai változtatásnak volt tekinthető, hiszen a hivatásunk ezt a szót, ugye, nem is ismeri: a toll, azaz a szövegszerkesztő azóta sem pihen – ezek elmaradhatatlan és örök útítársaink. Remélhetően még egy jó darabig.

Az érdeklődés él, a hivatás és a sport szeretete nem lanyhult, az idő ugyan telik-múlik, ám ha az egészség töretlen – márpedig az uszodát éppoly rendszerességgel látogatom, mint korábbi életemben mindig is –, kit érdekel?

Igyekszem ma is minden „lovat” meglovagolni. A dolog nyitja egy egészen egyszerű felismerés: egyetlen életünk van. Ez a tudat csillapíthatatlan nyugtalansággal tölt el. Nem tudom, ki hogyan van vele, de ez az egyke élet felháborítóan rövidnek tűnik. És rohan ráadásul, akár egy ámokfutó. Minden má-

sodpercét igyekszem tehát kihasználni. Utálok sokat aludni, mert nem történik közben semmi. Kíváncsi természet vagyok, érdekel minden, különösképpen az a varázslatos világ, amelynek küldötte és hű szolgálója vagyok – a sport. De hát hogyan is ne?... Még csak hetven vagyok!

Lehoczky Zsuzsa

színész (Szeged, 1936. július 18.)

Kevésnek találom a hetven évet. Még nagyon sok tervem, vágyam van, a magánéletben és a színházban egyaránt. Remélem, a Jó Isten ad nekem erőt, hogy ezeket meg is valósíthassam.

A helyes kislány. A gyerekkorom elég nehéz volt. Édesapám a horthysta testőrség ezredese volt, ezért a háború után deklasszált elemnek számítottunk. Pontosan emlékszem: kabátban kellett aludnunk, hogyha megszólal a sziréna, és futnunk kell a pincébe, ne kelljen még az öltözködéssel is foglalkozni. Anyám úgy gondolta, mivel Szeged elég közel van a határhoz, jobb lenne, ha Pestre mennénk, hisz azt beszéltek, Pestet nem fogják hagyni, hogy elessen. Odáig nem fognak jönni az oroszok. Feljöttünk, és itt kaptuk csak az igazán hatalmas bombázást.

Kénytelenek voltunk visszamenni Szegedre. Autóstoppal. A gazdag rokonok adtak nekünk hat darab vizes uborkát, az volt az útravalónk. Édesapám a horthysta testőrség ezredese volt, ezért a háború után deklasszált elemnek számítottunk.

Szegények voltunk, és valahogy minden tekintetben ezt próbálom kompenzálni. Annyi ágyneműm van, amiből már egy kisebb panziót is el tudnék látni. Egész életemben vágytam egy nercbundára. Két évvel ezelőtt sikerült megvalósítanom.

Anyám Frostdorfban, egy ausztriai városban érettségizett, német nyelven. Apám mellett pedig méltóságos asszony lett. A háború után nem tudtunk miből élni, és mivel anyán nem értett semmihez, de nagyon jól főzött, nyitott egy kifőzdét a lakásunkon. Mindenhonnan jöttek hozzánk. A szegedi Nemzeti Színháztól is, köztük egy Zsedényi Károly nevű balettmester, aki egy hónap után mondta: – Sári néni, nem tudok fizetni, de táncolni tanítanám ezt a helyes kislányt. – Így kezdtem balettozni. Eleinte gyerekbalett, első kvadril, második kvadril, szólista, és az '56-os évadban a kaposvári színház – már meghívással. Mindjárt három darabban is játszottam, de csak egy évig, mivel a szegedi színház visszakövetelt magának,

ezért az '57-'58-as évadtól ott voltam. Mindenféle szerepben játszottam, és '62-től az Operettszínházhoz szerződtem, ahol ma már örökös tag vagyok.

*

Még nagyon sok mindent szeretnék az élettől megkapni. Persze ilyenkor az ember már az egészségére gondol, hogy azt meg tudja őrizni. Ha a jó Isten ad még néhány évet...

A játék. Különbözik mindig nagyon sokat játszottam. Egész életemben. Az operettirodalom, sőt a musicalirodalom összes szerepét eljátszhattam mint szubrett. És a mai napig is sok előadásom van, vagyis én annak látom, holott a fiatalok a dupláját vagy a tripláját is játsszák, de nekem egy hónapban tizenöt előadás már elég. Az Operettszínházban a zömét, de a Játékszínben is van szerepem, és a Madách Színházban is. Ott egy prózai előadásban. Erre azért vagyok büszke, mert a Madáchban ugyan játszanak a mi színházunktól is, de a műfajukat, én viszont prózát. És olyan kollégákkal játszhatom együtt, mint Psota Irén, Pásztor Erzsébet, Békés Itala vagy Földi Teri. Zenthe Ferivel és Kállay Cillivel mutattuk be a darabot. *Forgószínpad* a címe, és az öregek otthonáról szól. Mindnyájan egy kicsit a hatvanon túl voltunk, amikor bemutattuk. Azóta is nagy sikerrel megy. Sajnos Kállay Cilitől közben el kellett búcsúznunk.

Keresem, hogy hogyan tudnám a koromat, a tapasztalatomat, csúnya szóval élve, a rutinomat olyan szerepben hasznosítani, ami most már nekem való. Ilyen mondjuk a *Lili bárónő* Agátája. Dayka Margit játszotta. Ő is olyan alakú volt, mint amilyen én kezdek lenni. A Madáchban nagyon jó volt prózát játszani, és szeretnék is még egy nagyobb, drámai szerepet. Egész életemben táncoltam, bohóckodtam. Jó volna egy nagy drámai szerepben megmutatni, hogy mekkora szívem van, milyen mély érzések vannak bennem, milyen empátiával és átérzéssel tudnám visszaadni azt, amit egy író elképzelt. Megmutatni a nézőknek, a rendezőnek, aki bízik bennem, és önmagának – jó volna. Bízom benne, hogy ezt még meg tudom valósítani.

Konkrétan példaképem nincs, mert hiszen, akkor az ember önkéntelenül is arra gondol, és picit olyanná válik. Habár Dayka Margit... Nagyon nagy igény a részemről, mert zseniális színésznő volt. Szubrett, Szegedről jött, mint én, és most már azokat a szerepeket is játszom, amiket ő. Azt hiszem, ő az én példaképem. Próbálgatom a komikát, a drámát is, és igen jó kritikát kaptam. Próbálgatom, hogy hol lenne nekem igazán a helyem, milyen szerepkörben, de majd hozza az élet. Minden szerepet boldogsággal játszom, és szerencsére abban a helyzetben vagyok, hogy nem kell mindent elvállalnom. Mondhatok nemet is. Próbálom a számomra fontos és igényesebb dolgokra beosztani az erőm.

*

Ami ebben a korban jár, az megvan. Van egy csodálatos lányom, akivel nagyon jó a kapcsolat, és szeretnék továbbra is békességben, nyugalomban, egészségben élni.

Lelkovács Zsuzsa

Lejegyezte Solymosy Zsuzsanna

Bitó János

fizikus (Szeged, 1936. július 21.)

Szegeden már a kiváló tanulói érdeméremmel és oklevéllel befejezett középiskolai tanulmányok során meg a különböző tanulmányi versenyeken elért eredményeim alapján figyeltek fel a matematika, fizika és a nyelvek iránt megnyilvánuló készségeimre. A József Attila Tudományegyetem matematika–fizika szakán folytatva tanulmányaim olyan igényes szellemi és emberi környezetbe kerültem, amely egész habitusom megalapozta. A kötelező egyetemi órák mellett demonstrátorként azokba a tudományos műhelyekbe pillanthattam be, amelyek Kalmár László, Szőkefalvy-Nagy Béla, Rédei László, Budó Zoltán, Horváth János nevéhez fűződtek.

1958-ban, szigorú vizsgáztatás eredményeként, felvételt nyertem Európa első ipari kutatólaboratóriumába (1921), a Bródy Imre Laboratóriumba, amely akkor a Híradástechnikai Ipari Kutatóintézet (HIKI) Egyesült Izzólámpa és Villamossági Rt. (EIVRT) központi telephelyén lévő része volt. Tizenhat éven keresztül, nemritkán napi 10-12 órát dolgozva haladtam előre a ranglétrán, gyakornoktól tudományos igazgatóig, s a szellemi környezetet tekintve ismét szerencsém volt. Olyan világhírű tudósok vezettek be az elmélyült kutatómunkába, mint Szigeti György, Winter Ernő, Millner Tivadar, Valkó Iván Péter, Gombás Pál, Nagy Elemér, Bodó Zsolt, hogy csak a legkiemelkedőbbeket említsem. A Bródy Imre Laboratórium szakterületein a nemzetközi tudomá-

nyos élet egyik fontos találkozóhelye és a véleménycsere fóruma volt. Rendszeres látogató volt Gábor Dénes és több európai, amerikai professzor, akik figyelemmel kísérték a laboratórium kutatási eredményeit. A magas szintű intézeti élet, szakmai diszkussziók és elsősorban Szigeti György akadémikus laborvezető segítő odafigyelésének

eredményeként külsőfizikai eredményeim alapján 1967-ben kandidátusi, 1971-ben pedig műszaki tudományok doktora címet szereztem.

Tudományos pályafutásom első szakaszában – 1958–1985 között – elért legfontosabb eredményeim a plazmafizikához kapcsolódtak.

Kilenc megadott szabadalmam mellett eredményeim hat tankönyvben és 115 tudományos publikációban tettem közzé, nemzetközileg magasán jegyzett folyóiratokban. Szeminárium vezetésére, vendégprofesszorként számos meghívást kaptam (Greifswald, London, Moszkva, Oxford, Dubna, Culham, Cleveland stb.) Eredményeimre ebben az időszakban 45 külföldi hivatkozást jegyeznek. 1971-től a Tungstram Rt. (a korábbi EIVRT) központi vezetésébe választottak be: műszaki főosztályvezető, majd kutatási és fejlesztési műszaki igazgató lettem. Ezt az időszakot a vállalaton belül a hi-tech fogadására alkalmas tudományos iskolák nevemhez fűződő létrehozása jellemzi: a nemzetközi szinten mértékadó, külsőfizikai és plazmadiagnosztikai tudományos is-

kola kialakítása (1965–72), a kisülé-
ses lézerek kutatásának megindítása,
kapcsolódó kutatási és fejlesztési is-
kola létrehozása (1968–82), valamint
a hazai optikai vékonyréteg-kutatás,
integrált optika megalapozása (1972–
80). Az utóbbi két kezdeményezés si-
kerességét licenc, know-how, eszköz-
és berendezésvásárlással, felszerelt
laboratóriumok megtervezésével és
megvalósításával is támogattam.

1986-tól miniszteri felkérésre kezd-
tem a robottechnikával foglalkozni, s je-
lenleg is az irányítástechnikával kapcsola-
tos kutatásokkal foglalkozom. Ekkor
jött létre vezetésemmel a ma is működő
Robottechnikai és Automatizálási Köz-
pont, amely a fejlesztések, beruházások
és a gyártások, majd később az export-
értékesítés koordinációját is ellátta.

Tudományos pályafutásom e má-
sodik időszakában (1986 óta) robotok
vezérlési stratégiáinak kidolgozásával
foglalkozom. Jelenleg is aktívan köz-
reműködöm a hazai tudományos kép-
zésben és a hazai és nemzetközi tu-
dományos életben. Több doktori is-
kolának és a MAB informatikai szak-
bizottságnak vagyok tagja, az MTA In-
formatikai Bizottságának elnöke.

1965-től oktattva 1986-tól az EL-
TE TTK, 2000-től a PPKÉ egyetemi ta-
nára, 1995-től a Stanford University
(California) vendégprofesszora vagyok.
A nemzetközi tudományos életben az
IEEE HS alelnöke (1994–1998), a Robo-
tics and Automation Society tagja, a New
York Academy of Sciences választott tag-
ja voltam (1992-től), 1999-ben az IEEE
fellow fokozatú tagjává választott. Eddig
több mint kilencven nemzetközi kon-
ferencián vettem részt, kutatási eredmé-
nyeim hazai és külföldi szemináriumok
keretében is ismertettem (Belgrád, Wa-
shington, San José, Palo Alto stb.).

A legfontosabb díjak és kitün-
tetések: Bródy Imre-díj, Eötvös Lo-
ránd Fizikai Társulat, 1967; Pro
Mundi Beneficio érdemérem és dip-
loma, Academia Brasileira de Ciencias
Humanas, 1975; Two Thousand Man
of Achievement kitüntetés és diploma,
1973; a Tudományos Ismeretterjesztő
Társulat aranyérme, 1984; Eötvös
Loránd-díj, 1991; 2000 Outstanding
People of the 20th Century
(Cambridge, UK); 1997, Gábor Dénes-díj, 1997,
Ipolyi Arnold-díj, MTA
OTKA, 2002.

Székely Magda

költő, műfordító (Budapest, 1936. július 28.)

Fehér fekete

*A fehér lassan ellepi
elfogy a fekete
és felpuhulva már a felszín
minden göbe görbülete*

*A tektonikus torzulás
ne legyen látható
az égnek emelt öreg arcot
hadd lepje be a hó*

Szende Béla

orvos (Budapest, 1936. július 29.)

A XX. század nem válik az emberiség becsületére, de engem sok mindenre megtanított.

Megtanultam, hogy a családi otthon a legnehezebb körülmények között is menedéket nyújt. Apám hős férfi volt, aki gyászban és betegségben haláláig a megfogyatkozott család sziklaszilárd támasza maradt. A megalkuvásnak szikrája sem volt benne: a kórházi párttitkár „Szabadság!” köszöntésére „Adjon Isten!” volt a válasza. Halála után anyám vállalta az ő családfenntartó szerepét, lehetővé téve egyetemi tanulmányaimat. Hosszú élete áldást hozott fiára és unokáira. Szentet egyet ismertem személyesen, Kovács Máriaának hívták, és engem dajkált születésemtől haláláig.

1944-ben a háború borzalmai és nővérem halála nyolcévesen felnőtte érleltek. A pesti bencések iskolájában két évet töltöttem a rend szétszórátása előtt. Itt többet tanultam, mint az azt követő hat évben, és rájöttem, hogy egy iskolát lehet egész életünkben szeretni. Később megtanultam, ha kétszer annyit teljesítek, mint mások, nem kell feltétlenül feladnom polgári meggyőződésemet és hitemet. Ráadásul, ha keményen színt vallok, a hatalom képviselője esetenként még meg is hátrál. Sajnos, erről a tanulságról később néha megfeledkeztem.

Az orvosegyetem első két éve kásahegynek tűnt, amin átrágtam magam. A harmadik évtől megnyílt előttem egy csodálatos világ: a betegségek megjelenési formáinak és a gyógyítás lehetőségeinek megismerése... Lelkesedésemben már hallgatókoromban daganatkutató akartam lenni, de még időben kiderült, hogy ehhez egy „becsületes foglalkozást” is kell választani. Így lettem patológus a nagy hírű Baló József professzor intézetében.

Harmadéves medikus voltam, amikor 1956-ban szerencsém volt a forradalom nagyszerű napjait átélni. Aztán személyesen is megtapasztalhattam, hogy a magyar történelemben a csodálatos felemelkedést sokszor szörnyű bukás követi. Ezt a tanulságot a mai napig érvényesnek tartom. A forradalom után, nem élve a kínálkozó lehetőséggel, itthon maradtam. Ennek lett következménye, hogy vállalnom kellett az elméleti orvostudománnyal foglalkozó kutatók szűkös anyagi körülményeit a tudományos tevékenységben és a magánéletben egyaránt. Az egyetem elvégzése után tizenegy évvel nyílt csak meg egy kis kapu a világra. Ekkor egy évet tölthettem Angliában, Lajtha László professzor intézetében. A számomra lassan bővülni kezdő tudományos világban óriási erkölcsi támogatást nyújtott Jörgen Kieler, a nagyszerű dán tudós. Amerikába 52 éves koromban jutottam ki egy évre, a Nobel-díjas Andrew Shallyhoz. Itt bebizonyosodott, hogy a hosszú idő alatt felgyülemlett elméleti ismeretek a gyakorlati lehetőségek megnyílása esetén robbanásszerű teljesítményhez vezethetnek. Ez magyarázhatja a magyar kutatók kiemelkedő eredményeit fejlettebb külföldi feltételek mellett. A programozott sejthalálra (apoptosis) vonatkozó eredm-

nyeim széles körben ismertté váltak. Kitérult a világ. Egyetemek, tudományos intézetek meghívására Heidelbergben, Kölnben, Oxfordban, Oslóban, Baselben, Bariban, Moszkvában, Marosvásárhelyen, Washingtonban, Bethesdában, Kiotóban, Kobéban, Oszakában számolhattam be munkásságomról.

Az intézethez, melyben dolgozni kezdtem, mindvégig hű maradtam. Baló professzor második utódként nyolc évig az igazgatói tisztet is betöltöttem.

Hazai munkám az egyetemi oktatás, a kórszövettani diagnosztika és a kutatás között oszlott meg. A tudomány terén néhány, talán időtálló apróságot sikerült a nagy közös kosárba elhelyeznem. Felismertem egy új kórképet, egy sajátos porbelégzési ártalmat. Rámutattam, hogy az aminosavak daganatokra kifejtett hatását optikai konfigurációjuk és metilezettségük döntően befolyásolja. Kimutattam, hogy bizonyos vegyületek sejtműködésre kifejtett hatása igen alacsony dózisok mellett az ellenkező irányba fordul. Ez a jelenség vegyszerekkel elárasztott világunkban beláthatatlan jelentőséggel bírhat. Az utóbbi két évtizedben a programozott, aktív sejthalál foglalkoztat. Sikerült rájönnöm, hogy a daganatok gyógykezelésében is használt peptid-hormonok ezt a folyamatot indítják be, és így fejtik ki hatásukat. Rámutattam arra is, hogy a programozott sejthalál gyógyszerekkel való kiválthatósága számos daganatféleség esetében a betegség lefolyását előre jelzi.

Az orvosi hivatás nagyszerűségét a kórszövettani diagnosztikus munka során ismertem meg. Óriási felelősség, hogy egy ember sorsa függhet az általam felállított diagnózis helyességén.

Legkedveltebb tevékenységem az orvostanhallgatók és fiatal orvosok oktatása. Talán ebben válhat egy egyetemi tanár legjobban a többi ember, elsősorban a betegek javára. Oktatómunkám során megismert legkedvesebb tanítványom immár 43 éve a feleségem. Az ő józan szeretete ad erőt gyengeségeimben. Áldozatos, az orvosi munkát hivatásnak és nem szolgáltatásnak tekintő életét látva tanultam meg igazán tisztelni a gyakorlati betegellátásban dolgozó kollégáim tevékenységét. Két csodálatos leánygyermekkel ajándékozott meg. Egyikük egyetemen, másikuk gimnáziumban tanít, mindketten szakmájuk kiválóságai. Ők töltik be életemben az első három helyet.

Életemben néhány jó barátal és számos nagyszerű, kedves munkatárssal találkoztam. Találkoztam olyanokkal is, akik jóhiszeműségemet vagy inkább hiszékenységemet kihasználva néha igen nehéz helyzetbe hoztak. Megtanultam azt is, hogy az emberi rosszindulat és gonoszság válogatás nélkül mindenkibe belemar. Megdöbentő, hogy még a hit nevében is kelthetnek gyűlöletet és keseríthetik meg családok életét.

A magam hitét gyermekkorom óta mindvégig megtartottam. A kapott talentumot megtízszerezni nem tudtam, de bízom a végtelenül irgalmas Istenben, hogy egyszer igazságot tesz hazámnak e földön, és szerettemmel együtt lakóhelyet ad majd nekem is a másik hazában.

Kárpáti Éva

festőművész (Budapest, 1936. július 30.)

A művészeti gimnáziumba jártam, Sebestyén Ferenc tanítványaként 1954-ben végeztem. A Képzőművészeti Főiskolán Papp Gyula volt a mesterem. Első önálló kiállításom 1973-ban Veszprémben volt. 1975-ben Győrben a Képcsarnok kiállítótermében mutattam be képeimet. Ugyanabban az évben volt első budapesti kiállításom is, a Csiliben, a pesterzsébeti

Vasas Művelődési Házban. 1977-ben Szolnokon, majd ugyanabban az esztendőben Budapesten, a Mednyánszky Teremben állítottam ki képeimet. 1979-ben Sydney, a Holdsworth Galeryes következett. 1980-ban három kiállításom volt, Békéscsabán a Munkácsy Mihály Teremben, Dunaújvárosban az Uitz Teremben, Budapesten a Fészek Művészklubban. Három helyen mutatkoztam be 1981-ben is: Pécsen a Ferenczy Teremben, Kőszegen a Jurisics-várban, Nagymaroson a Művelődési Házban. 1982-ben Veszprémben állítottam ki, a Dési Huber Teremben, 1984-ben Budapesten a Csók István Galériában, 1985-ben Bé-

késcsabán a Munkácsy Mihály Teremben, 1986-ban a budapesti Vigadó Galériában, 1987-ben három városban, Váccon a Hincz Múzeumban, Veszprémben a Vármúzeumban, Székesfehérváron a Mészöly Teremben. 1988-ban külföldön volt két kiállításom, Göttingenben a Börjessons Galériában, Bécsben a Collegium Hungaricumban. Aztán három budapesti be-

mutatkozásom következett, 1990-ben a Csók István Galériában, 1993-ban a Koller Galériában, 1995-ben a Vigadó Galériában. 2002-ben a szekszárdi Művelődési Ház adott otthont a képeimnek, 2004-ben a londoni Magyar Kulturális Központ. Képeim vannak a Magyar Nemzeti Galériában, a Petőfi Irodalmi Múzeumban és egyéb közgyűjteményekben, valamint magángyűjtőknél. 2004-ben jelent meg Arc című albumom.

Kárpáti Éva

Sigmond István

író (Torda, Románia, 1936. július 31.)

Önéletrajz:

Kolozsvár, 2005. október 5.

Sigmond István